

результатів та їх загальне обговорення; переосмислення учнем нових знань у теоретичному, практичному, ціннісному аспектах, «вкладання» їх у вже сформовану систему знань; оцінювання результатів навчальної діяльності учнів.

Доведено, що практичні заняття повторювально-узагальнюючого типу доцільно проводити по завершенню вивчення теми/розділу програми з метою систематизації, поглиблення, закріплення, комплексного застосування знань, навичок, умінь учнів.

Обґрунтовано методичні умови проведення практичних занять як-от: повідомлення вчителем теми, проблеми, завдання; опис умов, змісту події, явища, процесу, яке підлягає аналізу; добір джерел інформації, які слід опрацювати учням для аналізу чи розв'язання проблеми; актуалізація знань і досвіду, вже набутих учнями, й мотивація їхньої навчальної діяльності; формулювання вчителем пізнавальних завдань шляхом вказівки на спосіб діяльності через дієслова дії (доведіть, обґрунтуйте, зробіть аналіз, дайте визначення, порівняйте, вкажіть види тощо).

Основні результати реалізації науково-педагогічного проєкту всеукраїнського рівня «Розвиток громадянської компетентності учнів» (липень 2020 р. – червень 2022 р.)

*Т. О. Ремех,
кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

У ході науково-педагогічного проєкту всеукраїнського рівня «Розвиток громадянської компетентності учнів» (липень 2020 – червень 2022 рр.) за участі 5 освітніх закладів та 3 інститутів післядипломної педагогічної освіти встановлено, що реалізація інноваційної методики розвитку громадянської компетентності здобувачів освіти є ефективною за таких умов як-от: 1) системне впровадження діяльнісного та компетентнісного підходів до навчального процесу; 2) систематичне застосування в урочній і позаурочній діяльності технологій активного навчання учнів, проєктних і дебатних технологій; 3) реалізація міжпредметної моделі навчання учнів громадянства через об'єднання зусиль учителів різних предметів; 4) встановлення дієвих взаємовідносин між учасниками освітнього процесу на засадах партнерства; 5) демократизація освітнього середовища на принципах рівності, толерантності, поваги до гідності людини; 6) взаємодія освітнього закладу, суб'єктів освітнього процесу з місцевою громадою, представниками державних органів, органами місцевого самоврядування та активною громадськістю.

З'ясовано, що організація роботи освітнього закладу з розвитку громадянської компетентності учнів може мати різні форми, наприклад: система виховних заходів, орієнтованих на формування громадянської компетентності; дворічний або трирічний великий соціальний проєкт освітнього закладу; побудова ефективної системи самоврядування для того, щоб діти могли реалізуватися і взяти на себе відповідальність, при цьому важливо визначитися із системою, функціями, автономією. При плануванні й організації освітнього процесу важливо враховувати

потреби, мотивацію, інтереси сучасних дітей, які запитують не «чому», а «для чого».

Обґрунтовано й статистично підтверджено, що, по-перше, громадянська компетентність учнів формується, розвивається й перевіряється виключно в діяльності (це має бути конкретна діяльність учнів, яка або моделює життєві ситуації або є безпосередньою участю в діяльності потребує особливих форм (предметна/позаурочна діяльність учнів)); по-друге, формування/розвиток громадянської компетентності потребує наявності в школі демократичної атмосфери, ґрунтовної діалогічності та партнерстві.

Аналіз результатів науково-педагогічного проекту всеукраїнського рівня «Розвиток громадянської компетентності учнів» (2018–2023 рр.) засвідчив, що його основні завдання виконані. При цьому можна констатувати, що його реалізація проходила в надважких умовах пандемії та війни, що значно ускладнило поширення його результатів серед педагогічної спільноти України.

Інтеграція: вимога Державного стандарту базової середньої освіти і перспективи підручникотворення

*Ю. Б. Малієнко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Освітня інтеграція – результат глобалізаційних процесів ХХІ ст., парадигма Державного стандарту базової середньої освіти і концепт вітчизняного підручникотворення.

Розглядаємо тему в контексті громадянської та історичної освітньої галузі. На наш погляд, інтеграція – це взаємозв'язок змістового, діяльнісного, ставленнєвого чинників громадянської/історичної та інших освітніх галузей, необхідний для формування в дитини цілісної картини світу та гармонійного розвитку особистості.

Різноманітність наукових тлумачень ключового поняття нашого дослідження зумовлюють його активне використання в освітній практиці. Зрозуміло, що інтеграція як педагогічний феномен може виступати передумовою освітніх змін, методологічним підходом до розроблення основних документів (Державних стандартів, освітніх програм тощо), принципом взаємодії окремих складників навчального процесу та результатом зазначеного.

У процесі дослідження встановлено, що інтегративний підхід до навчання історії, громадянської освіти і створення відповідної бази підручників охоплює науково-педагогічні дослідження, власне процес навчання, найрізноманітніші аспекти життєвого, пізнавального, суспільного досвіду дитини.

У зв'язку з цим з'ясовано, що у чинних програмах і підручниках з історії України та всесвітньої історії частково реалізується інтеграція через взаємодію, наприклад, історичних, геопросторових, літературних, мистецьких джерел і